

Ózer Ágnes

„A történelmi örökséget nem lehet entobizniszre felhasználni - nem lehet a középkori hagyatékkal önmagunkat, magyarságunkat deklarálni”

- Stanyó Tóth Gizella interjúja

A jelenlegi aracsi pusztaemplom helyén egyhajós templom állhatott, állítja Svetlana Bakić, amelynek létezését Nebojša Stanojev meg is erősítette, az 1972-75 között, Nagy Sándor vezetésével végzett ásatások során született dokumentáció alapján. „E templomot a szájhagyomány a magyarok szent királyához, Istvánhoz köti, 1030 táján”.

Erről dokumentumok is beszélnek: VI. Pál pápa 1970-ben apostoli levelében sorolja fel, hogy Szent István hogyan szervezte meg az első egyházi intézményeket, köztük az oroszlámosi és aracsi monostort. Szent István 1030-ban küldte csanádi püspöknek Szent Gellértet, aki építkezésekbe kezdett. Tehát erre az időszakra tehető az aracsi monostor felépítése. E kezdet, és a későbbi építkezések is magyar történelmi személyiségekhez kötődnek, így jogosan tekinthetjük a magyar örökségnek a pusztaemplomot, amelynek megvédéséért Szerbia mellett Magyarország is felelős. Ezért nem mindegy, hogy milyen lesz a tervbe vett teljes emlékkomplexum stílusa és tartalma.

Az aracsi pusztaemplom gazdag irodalmáról, a kutatások, az ásatások eddigi eredményeiről, az ezek nyomán íródott tanulmányokról, a közelmúltban megjelent újabb könyvekről is beszélgettünk dr. Ózer Ágnessel, a Vajdasági Múzeum igazgatójával, akit az elmúlt év elején nyílt pályázaton választottak meg e tisztségre. Kezembe adva Csömöre Zoltán mgr. Bánság és Maros-vidék középkori monostorai című könyvét (Nagykikindai Történelmi Levéltár, Nagyikinda 2008, a szerző magiszteri dolgozatának eredeti címe: A középkori Csanád-egyházmegye egyházi rendjei) mondta, hogy a fiatal kutatóink érdekeltek a feltáró munka folytatásában.

A keretkérdéseket előzetes megbeszélésünk alapján elküldtem ugyan, de időszükében mégsem tudtunk részleteiben kitérni mindegyikre.

Az Aracs folyóirat legutóbbi számában Zoran Vapa, a Vajdasági Műemlékvédelmi Intézet igazgatója kivételes jelentőségűnek nevezte az aracsi műemlék bazilikát. Mi történt az utóbbi 3-4 hónapban? Hol tart az IPA - Határon Átnyúló Együttműködési Program, amellyel két és fél évvel ezelőtt megkezdődött Magyarország és Szerbia közös projektuma a kulturális örökség megvédésére, amelyre 220 ezer eurót kaptak. Beszélhetünk-e előrelépésről a pusztaemplom kapcsán, amelynek ügyét más civil szervezetekkel együtt küldetészerűen felvállalta az Aracs folyóirat?

- Nem tudom, hogy beszélhetünk-e előrelépésről. Novemberrel, decemberrel lezárulnak a régészeti ásatások mindenhol, az idő-

járás miatt. Ilyenkor télvíz idején a régészeti lelőhelyeken nem történik semmi. A Vajdasági Múzeum évtizedek óta (azt hiszem ezt szabadon mondhatom) részt vesz az aracsi pusztaemplommal kapcsolatos tevékenységekben, a Nagy Sándor-féle ásatásoktól kezdve. Nagy Sándor ugyanis a Vajdasági Múzeum és a Vajdasági Műemlékvédelmi Intézet megbízásából ázott Aracson. Hogy milyen útravalóval küldték ki a terepre, arról én most nem tudok beszélni. Az újságban megjelent adatok szerint, amit tőled kaptam, ő arra hivatkozott, hogy szláv nyomokat keresett ott. Hogy ez mennyiben lehetséges egy régészeti ásatásnál, nos, ez szakmai dolog. Én történész vagyok, ezzel nem foglalkozom. Nem is nagyon hiszem - annak ellenére, hogy ilyen kísérletek vannak -,

hogyan lehet határozni, hogy valaki azt akarja és elvárja, hogy a régész ezt vagy azt találjon meg a földben. Az most már bizonyos, hogy a földben egy középkori szakrális épület jelentős emlékének maradványai, díszítőelemei vannak, az ottani élet kísérlőanyagával, amiről a mostani előírások szerint a szerb állam erre hivatott intézményeinek kell gondot viselniük. Tehát minden, ami a földben van, és kulturális hagyatékként kezelendő, valamilyen műtárgy vagy műkincs, bármi, ami a kulturális örökséggel kapcsolatos, az a szerb állam tulajdona. Az lehet a németeké, a magyaroké, a szerbeké, lehet szláv, lehet gót, avar, az mind a szerb állam tulajdonát képi. Hivatalosan azokkal csak állami intézmények foglalkozhatnak, mint ahogyan azoknak a helyeknek a védelmével vagy föltárásával, amelyekben bárkinek, az érintettek, a felsoroltak közül emléke van. Magyarországon is vannak szerb emlékek; Szentendrén pl., amelyek a magyar állam tulajdonát képi, azzal, hogy ott ezeknek egy részét már visszaadták a szerb egyházaknak. És ezeknek a fenntartásával járó költségeket is átruházták.

Az Aracsot kinek adják vissza?

A mi összes magyar emlékünknél ebben a pillanatban a szerb állam tulajdona. Lehet az a szabadkai Városi Múzeumban, a Vajdasági Múzeumban, a Nagykikindai Múzeumban, bárhol. Biztos, hogy nekünk magyaroknak, vajdasági magyaroknak nemhogy érdekünk fűződik, hanem kutyakötelességünk a hagyatékunkról, az örökségünkéről gondot viselni, és szemmel tartani. Ez a feladat, abban a konszultációban, hogy léteznek nemzeti tanácsok – köztük a Magyar Nemzeti Tanács – rájuk, a nemzeti tanácsokra, így az MNT-re hárul, azon keresztül valósítható meg. Az MNT-nek van egy kulturális bizottsága, ennek tagja vagyok, és van egy hagyatéki bizottsága, amelynek szintén tagja vagyok. Feltételezhetően ezekről a kérdésekről tárgyalni is fogunk ezekben a bizottságokban.

A mesetitkú aracsi Pusztatemplom – Kié? Kié volt? címmel jelent meg nemrégén Vajda Jánosnak, az Aracs Hagományápoló Társaság elnökének a könyve. Szerinte

a pusztatemplom olyan örökség, amely a szülőföld szeretetére, a történelmi múlt megbecsülésére, a magyar nép hagyományainak megőrzésére kötelez. Az 1997-ben alakult Aracs Társadalmi Szervezet, '98-ban létrehozott Aracs-díj, majd 2001 óta az Aracs folyóirat sokat tett a magyarság e kiemelkedő emlékének a köztudatba kerüléséért, az 1999 óta működő Hagományápoló Társaság pedig más civil szervezetekkel, egyéni támogatókkal együtt évről évre kibontja a gazból, a burjánzó növényzetből, rendezi környékét, emlékünnepséget szervez. Jogosnak érzik aggodásukat a pusztatemplom jövőjéért. Más felől az MNT kulturális stratégiájának célkitűzése szerint a vajdasági magyar tanulóknak meg kell ismerniük történelmi örökségüket. Mindent összevetve; lát-e esélyt az intézményes és a civil szféra együttműködésére a pusztatemplom kapcsán jelentkező kérdések rendezésére?

- A műemlékvédelem, a hagyományörzés, a kulturális örökség védelme az egy merev, szűkebb szakmai dolog. Itt úgy látom, hogy korlátozott lehet a civil szervezetek hatása. Mondjuk, a szántás közben felszínre kerülő lelethez sem lehet nagyobb joga a megtalálónak, mint a szakma, az intézmények képviselőinek.

Nem hinném, hogy az említett civil szervezetek esetében erről lenne szó. Sokkal inkább arról az aggodalomról, hogy az aracsi pusztatemplomnál végzett feltárások, konzerválások, esetleges restaurálások, főként a környékének tervbe vett rendezése milyen irányban halad, mi lesz a küldetése?

- Itt is bízni kell az intézményes rendezésben. Bízni kell egy műemlékvédő intézetben, a múzeumokban, a helyi hatalomban, önkormányzatban is (mert ott is vannak pártjaink, képviselőink, mert feltételezem, hogy hacsak nem végletekbe menő elferdítésről és rosszakaratról van szó), hogy azt olyanná szeretné tenni, ami nem „hajmeresztő” dolog lesz, ami nem tagadja meg a műemlék jellegét, a lelkületét. Nincs tudomásom, és ez elől elzárkózom, hogy egyáltalán volt-e ilyen jellegű indít-

vány? Hogy valami olyasmit akartak az Aracs vagy Dombó körül csinálni, ami megváltoztatná a magyar szellemiséget, a magyar jellegét ennek az egész dolognak. De még ha valaki akarná is, azt nem tudja megváltoztatni, az örökké a magyar középkori építészet emléke marad.

Ezt feltüntetik arra a táblára, amelyet a korábban eltűnt helyére tesznek?

- Az lesz feltüntetve, amilyen eredményre jutnak most a szakemberek. Én nem tudok olyan eredményről, amely megkérdőjelezné az eddig feltártakat. Beszéltem Nebojša Stanojevvel, a múzeumunk régészével, ő azt mondta, mondják meg mi történt, ami megkérdőjelezi az Aracs magyar szellemiségét vagy magyar hovatarozását. Erről szó sem volt. A Vajdasági Múzeum Aracs környékén nem csinál semmit egyeztetés nélkül. Ellenben vannak ott valami kiállított „totemek”, amelyek Stanojev kolléga szerint nem odaillők. Nem a kiállítás anyagára gondolok, annak anyaga az ásatások eredménye. Törökbecsén a kiásott anyagot állították ki.

Az se zavarja meg az embereket, hogy szerb birtokosok tulajdonában volt az egész földterület, Aracsot is beleértve. De azok a szerb birtokosok – ami esetleg szláv jelleget adna ennek a dolognak – a magyar király alattvalói voltak. Tehát nem kerülnek oda mint szerbek, a középkorban egyébként a nemzeti hovatarozás nem kifejlődött érzés. Az a meghatározó, hogy kinek a királyságához tartoznak, vagyis hogyan alakul a vazallusi viszony. A szerb nemesek, akik ott földet, birtokokat kaptak, azok a magyar király alattvalói voltak, s Magyarország, a magyar királyság területére menekültek a törökök elől. Mátyás, Zsigmond király adományozta ezeket a birtokokat a szerb nemeseknek. Ettől még nem lesz szerb a birtok, hogy kinek a tulajdonát képezi, s ki szedi le a jövedelmet a róla, hogy megéljen, mert elmenekült a török elől. Ez nem szerbesít, főleg nem a középkorban.

Visszatérve a IPA-programhoz, várható-e újabb pályázat és mennyit jelenthet ez anyagiakban?

- Két IPA-pályázat zajlott le, most van folyamatban a harmadik, amelyet megkaptunk. Nem tudnék pontos választ adni az anyagiakról, ezt azok vezetik, akik részt vesznek a projektumokban. Van IPA- projektum, amelynek megvalósítása együtt történik a Vajdasági Múzeummal, a Vajdasági Műemlékvédő Intézettel, de külön is. A harmadik IPA-program kimondottan az ediktum (királyi rendelet), a korai kereszténység jegyében történik. Ennek része egy kiállítás is a feltártakból, nemcsak az aracsi anyagból, hanem a Dombóra (Rakovacra) vonatkozókból és mindabból, ami a korai kereszténységre utal itt Vajdaságban. Ez a nagy kiállítás itt lesz a Vajdasági Múzeumban decemberben. Jelentősen képviselve lesznek az aracsi, a dombói, a bácsi leletek.

Van-e konkrét elképzelés, terv az aracsi pusztatemplom környékének rendezésére? Azokra a létesítményekre gondolok elsősorban, amelyeket idegenforgalmi, turisztikai jelleggel terveznek.

- Nem tudok erről, de nem azért, mert nem érdekel. Nem tudom, hogy az IPA-program harmadik ciklusa keretében a Vajdasági Műemlékvédő Intézet tervébe bekerült-e a pusztatemplom környékének rendezése. Tudomásom szerint a törökbecsei község inszisztálására arra törekszenek, hogy olyan körülményeket teremtsenek, amelyek lehetővé teszik a tömeges látogatást, de hogy az ne zavarja meg az aracsi pusztatemplom küllemét. Tehát a cél az, hogy összeolvadjon a tájjal, de nem tudni, hogy végül hogyan fog megvalósulni.

Kinek lehet ebbe beleszólása?

- A műemlékvédő intézetnek. A Vajdasági Múzeumban én sem cserélhetek ki pl. egy ablakot sem, anélkül, hogy ne kérném ki a községi MI véleményét.

Eljut-e az MNT-hez ez a terv, és mit tehet, van-e beleszólása a kivitelezésbe?

- Eljut! A műemlékvédő intézet mindenkor azt mondhatja, hogy a szakmát nézi, és amivel önök foglalkoznak, az más. De én nem olyannak ismertem meg Zoran Vapa igazga-

tót, hogy ilyet mondana, aki nem hallgatna az alapos megjegyzésekre, adatokra alapozódó érvelésekre.

Egyéb, a pusztatemplom környékével kapcsolatos részletkérdésekről a Múzeum nem tud, így arról sem, hogy ott földet sajátítana ki valaki. A pusztatemplom a törökbecsei község területén van. Azt tudom, amikor a régészeink kutatni mennek, akkor különböző engedélyekre van szükségünk; az államtól, a községtől... Többek között a műemlékvédelmi intézet is engedélyt ad az ásatásokra.

Ha jól tudom, az aracsi pusztatemplom nem is a Tartományi Műemlékvédelmi Intézethez (TMI) tartozik, mivel kivételes jelentőségű kulturális örökségről van szó. A Köztársasági Műemlékvédelmi intézet (KMI) fennhatósága alá tartozik, azzal, hogy a KMI az Araccsal kapcsolatos intézkedéseket átengedte a TMI-nek. De ez a helyzet bármelyik pillanatban megváltozhat, megjöhet egy másik döntés. (Nebojša Stanojev Aracs c. magyarul 2009-ben megjelent könyvében idéz a vonatkozó törvényből, miszerint „állami védelem alá tartozik a közvetlen környezetével együtt. (...) Aracs templomát kétszer lebontották, de a mai napig megőriződött az építmény néhány masszív része, ami népeink kultúrtörténetének tanulmányozására szolgál.”)

Az IPA-programok mely országok közreműködésével valósulnak meg Vajdaságban, Szerbiában?

- Ez a konkrét IPA-program csak Magyarországon és Szerbia együttműködésével valósulhat meg. Nem vehet részt benne Románia, csak a magyar és a szerb állam vehet részt közösen ezeken az EU-s pályázatokon. Úgy tűnik, hogy a munkát jó szakemberek valósítják meg, például a Bácsi vár. Viszont szívesen látnám az innen Magyarországra elment szakembereink együttműködését, Takács Miklós régészét és Raffay Endrét is, természetesen, aki szintén megírta Aracs történetét, valamint sok más fiatalét, aki Magyarországon tanul.

A műemlékvédelem, a kulturális örökség megőrzése mit jelent, milyen küldetést teljesít Koszovóban és milyen Vajdaságban? Lehet-e párhuzamot vonni?

- Meg kell különböztetni Koszovót és Vajdaságot. Párhuzamról nem lehet szó. Koszovóról a szerbeket elűzték, vagy elköltöztek. Vajdaságban is mind kevesebb a magyarok lélekszáma, sajnos - de még vagyunk. Vegyük az én példámot, vagy Csömöre Zoltánét, aki szintén a bánági monostorokról írta meg dolgozatát, vagy más szakembereink példáját, akik itt maradtunk és állami intézményekben dolgozunk. Föltételezem, hogy mások is, mint én is, mindent megteszünk, hogy műemlékeink megmaradjanak. Említhetem Beszédes Valéria példáját is, aki a szabadkai községek Műemlékvédelmi Intézetében dolgozott, és nagyon sokáig, azt hiszem, a TMI igazgatóságának tagja volt. Az, amit én nem fogadok el, hogy az anyaországiaknál alacsonyabb rendű szakemberek lennénk. Ezt visszautasítom. Lehet, hogy néha szükség van az anyaország segítségére, amikor megakad egy-egy dolog, hogy érezzük a támogatásukat minden téren, s hogy nem vagyunk egyedül. Az itteni, a vajdasági magyar szakemberek is végzik a munkájukat. Gondoljunk csak a Vajdasági Magyar Művelődési Intézetre (VMMI), Hajnal Jenőre, vagy a Hungarológiai Intézetre, amelynek hiányát mindaddig éreztük, amíg nem vette át a VMMI. Annak vagyok a híve, hogy a saját emlékeinkkel, hagyományainkkal a vajdasági magyar szakemberek foglalkozzanak. Pozsonyban, Pesten, Kecskeméten, Szegeden is az a szívügyük, ami ott történik, és nem az, ami nálunk.

Aracs, Dombó együtt van Bugaccal (Kecskemét mellett) ebben a programban. A magyarországi régészeket elsősorban a saját ásatásaik érdeklik. Területileg pedig mi vagyunk hivatottak, hogy az itteni örökséggel foglalkozzunk. Ebben a pillanatban nem is lehet másként, jogilag ez a dolgok rendje. Minden kulturális örökségünk, ami a térségünkben van, legyen az a Bácsi vár vagy Dombó, minden állandó fizikai jelenlétet, ittletet követel.

Az MNT programja is arra irányul, hogy megismerjék kulturális örökségünket, tanuljanak róla a diákok, hogy tudatosodhasson bennük a szülőföldön maradás fontossága. Csak a tudással küszöbölhető

ki pl. a kisebbségrendűség érzése, s erősödhet a szülőföldhöz való ragaszkodás az intézményes háttérrel.

- Ez már koncepció kérdése, hogy hogyan viszonyulunk itteni hagyatékunk megőrzéséhez, hagyományaink ápolásához, meglévő kulturális intézményeinkhez. Akkor ne mondjuk azt, hogy Pestre jobban dukál a Nemzeti Színházba menni, és itt nem megyünk el a Szabadkai Népszínház vagy az Újvidéki Színház előadásaira, mert az provincia - ha elmegyek Pestre az Operettszínházba, az nagyobb esemény, vagy felmenni a Budai Várba... De nem szervezünk kirándulást a gyerekek számára a Pétervárad-i várba, Aracsra, Dombóra... Meglehet, hogy szívesebben járnak az emberek Budapestre, mint Aracsra, de ha ott egy olyan rendezett emlékhely lenne, mint Ópusztaszer, s ott volnának animátorok, magyarul tudó animátorok is, ami erősíthetné műemlékünk vonzáskörét. Erre kellene a pénzek, de ebbe már a hivatalos állami közegek, műemlékvédők nem szólnának bele - a törökbecsei község beleegyezése és anyagi támogatása viszont szükséges.

A Vajdasági Múzeumban nekem problémát jelent, hogy nincsenek magyar pedagógusaim, akik fogadni tudnák a magyar diákokat. A múzeumba látogató gyerekek szerbül hallgatják az előadásokat. Lehetővé kell tennünk, hogy a diákok anyanyelvükön hallgathassák végig ezeket az élő történelemórákat. Erre kellene a pénzek, és ehhez kell a politikai megegyezés. Tárgyaljanak a pozíciókban levők köztársasági, tartományi, önkormányzati szinten, hogy azokban az intézményekben, mint amilyen a Vajdasági Múzeum, a TMI, vagy a városi múzeumok Vajdaságban, legyenek olyan szakemberek, akik a magyar diákoknak magyarul tartják meg előadásaikat, illetve azon a nyelven, amelyen a gyerekek tanulnak az iskolákban. Ha ezt nem tesszük lehetővé, akkor nem élünk a lehetőséggel. Nem régóta vagyok ebben a pozícióban, Bánszky Mária nyugdíjba ment, ha én nem jövök ide, ez az intézmény magyar szakember nélkül marad, mint ahogy anélkül maradt az újvidéki Városi Múzeum. Ezekben az intézményekben nemcsak a magyar nyelv kell, hogy kritérium legyen, hanem

a hivatalos nyelvhasználatban lévő minden nyelvnek is annak kell lennie. A magyar nyelv megfelelő szintű ismerete fontos kritérium kell, hogy legyen a szerb szakemberek részére is, ha a középpokkal foglalkoznak, hogy megértessék a korral foglalkozó régi és új gazdag magyar szakirodalmat. A hangsúlyt erre kell fektetni, s nem arra, hogy a civil szervezetek adott esetben hogy védik meg az aracsi puszta-templomot. A probléma egyik fő okát tehát abban látom, hogy az intézményekben nagyon kevés magyar szakember van.

Visszatérve a korábban említettekhez, az utóbbi népszámlálást figyelembe véve csaknem félszázézerrel vagyunk kevesebben. Kellene a kapaszkodók, hogy szakembereink által méltón, intézményesen irányíthassuk sorsunkat.

- Az intézményünkben (MNT-ben) ki kell mondani: mire van szükségünk, mit hogyan valósítsunk meg. Az Aracs esetében ezt másként kell megoldani, hiszen egy magyar másként írja meg a dolgot Aracról, mint a szerb. Bár Nebojša Stanojev használja a magyar szakirodalmat, és állandó kapcsolatot tart fent magyarországi régészekkel. Megjelent most egy füzet is Aracról, Bácsról és Dombórol, ami kísérője az IPA-programnak. Az Araccsal kapcsolatos kérdéseket szerintem is másként kell rendezni. Például úgy, ahogy a múzeum szisztematizációjában feltüntettem a magyar nyelvtudás fontosságát ott, ahol elengedhetetlen. Úgy cselekedjünk, ahogy a szakma megköveteli, ez itt maradásunk alfája és ómegája. Vonatkozik ez Aracsra is.

Régen volt egy keretegyezmény a műemlékek védelméről Magyarország és Jugoszlávia között, amit alá is írtak. Ma olyan a gazdasági helyzet, a pénztelenség, hogy önállóan nem tudunk régészeti ásatásokat folytatni. Csak ezekre az IPA-projektumokra szorítkozhatunk, s örülünk, ha csurran-cseppen valami. S tegyük hozzá, óriási adminisztrációval járunk. Európa nem érti az itteni helyzetet. Ezért találnak ki ilyen programot, mint amilyen a MONATUR – Jó szomszédok a közös jövőért, hogy kirándulásokat szervezzünk a lelőhelyekre, vagy a múzeumpasszussal (külön

útlevel, Kecskeméten adják ki) elmehetünk Kecskemét, Szeged, Szabadka, Újvidék stb. múzeumaiba. A program e részének megvalósulásához is pénz kell.

Mindennek az előfeltétele pedig az, hogy munkahelyet biztosítunk a fiatal magyar szakembereink számára. Ez az itt maradásunk előfeltétele. Ismételten, itt a múzeumban legyen magyar idegenvezető. Így látom én. Tehát az intézményeinkben hivatásos munkaviszonyban levő szakemberek dolgozzanak, akik természetesen foglalkoznak a rájuk vonatkozó dolgokkal is. A történelmi örökséget, szerintem, nem lehet fölhasználni saját etnobizniszre, nem lehet a középkori hagyatékkal önmagunkat, magyarságunkat deklarálni. Én attól vagyok magyar, hogy magyarul beszélek, magyar iskolába járatom gyerekeimet, magyar újságot olvasok, a gyerekeimet úgy nevelem, hogy itt maradjanak. Ez az, amit a vajdasági magyar megtehet megmaradásáért.

A válaszokat kérdéseinkre közösen kell megtalálnunk - ha kis lépésekkel haladva is, a saját környezetünkéből, az MNT-ből kiindulva.

Összegezve az Aracsra vonatkozóakat: a Vajdasági Múzeum részt vesz az IPA-projektumban. A tőlünk telhető maximumot megteesszük, hogy az ásatási leletek ne veszzenek el; kulturális örökségnek nyilvánítsák. Pontosán megnevezzük a feltártakat, ha valami középkori magyar szakrális emlék, akkor így is lesz feltüntetve. Ezt tudom mondani ebben a pillanatban. Együtt pályáztunk a Tartományi Műemlékvédelmi Intézettel az IPA-programra, a harmadik ciklus megvalósítása folyamatban van. Hogy mennyiben kapcsolódhatnak ehhez a civil szervezetek, erről tárgyalni lehet, de ez már nemcsak ránk, hanem a törökbecsei önkormányzatra is tartozik. Ami pedig a feltételek megteremtését illeti, arról Törökbecsén, községi szinten kell tárgyalni, ott kell meghallgatást nyerniük, dominálniuk. Mi hivatalosan, intézményként végezzük munkánkat, a civil szervezetekkel nem mi kommunikálunk. Törökbecsének, a törökbecsei magyaroknak is érdeke kell, hogy legyen Aracs, a dolognak csak így lesz értelme. Már azért is, mert Aracs, a régészeti lelőhely közigazgatásilag is Törökbecséhez tartozik.

